

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แม่บทการบัญชีกำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการจัดทำและนำเสนองบการเงิน เพื่อให้ข้อมูลในงบการเงินแสดงความถูกต้องตามที่ควร และเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงินทุกฝ่ายให้สามารถนำข้อมูลทางการบัญชีเหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจได้ ซึ่งข้อสมมติอย่างหนึ่งในการจัดทำและนำเสนองบการเงินที่แม่บทการบัญชีกำหนดขึ้น คือ งบการเงินให้จัดทำขึ้นตามเกณฑ์คงค้าง (Accrual basis) จากการทบทวนวรรณกรรมมีหลักฐานปรากฏว่าการบันทึกบัญชีตามเกณฑ์คงค้างนั้นถือเป็นบทบาทสำคัญในการปรับปรุงความสามารถของกำไรที่ทำให้สะท้อนถึงผลการปฏิบัติงานของบริษัทได้ (Dechow, 1994) ดังนั้นผู้บริหารจึงนิยมใช้รายการคงค้างในการปรับแต่งตัวเลขในงบการเงินเพื่อประโยชน์ต่อการตัดสินใจ รวมถึงเพื่อให้ผลการปฏิบัติงานสะท้อนออกมาในแง่ที่ให้ผลประโยชน์ต่อบริษัทและตนเองมากที่สุด ซึ่งผลการปฏิบัติงานของบริษัทที่ผู้ใช้งบการเงินมักให้ความสนใจเพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจก็คือกำไรสุทธิ ด้วยเหตุนี้ทำให้มีผู้กล่าวหาว่าทราบโดกก็ตามที่ผู้ใช้งบการเงินยังคงให้ความสำคัญต่อตัวเลขกำไร ย่อมเป็นการผลักดันให้เกิดการจัดการกำไร (Earnings management) ขึ้นได้ (Mulford และ Comiskey, 2005) ซึ่งการจัดการกำไรสามารถทำได้หลายวิธีด้วยกัน เช่น การเปลี่ยนแปลงนโยบายทางบัญชี การใช้มาตรฐานการบัญชีฉบับใหม่ก่อนวันบังคับใช้ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเงินทุน และการใช้รายการคงค้าง เป็นต้น จากการทบทวนงานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวกับการจัดการกำไรพบว่า ผู้วิจัยมักใช้รายการคงค้างเป็นตัววัดถึงการจัดการกำไรของบริษัท

พฤติกรรมการจัดการกำไรของผู้บริหารนับว่าสามารถส่งผลเสียหายต่อบุคคลได้หลายฝ่ายในอดีตจึงมีการศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่อาจใช้เป็นเครื่องมือเพื่อบ่งบอกถึงการจัดการกำไรของบริษัทได้ เช่น การศึกษาความสัมพันธ์ของกระแสเงินสดปลดภาระกับการจัดการกำไร พบว่ากระแสเงินสดปลดภาระมีความสัมพันธ์กับรายการคงค้าง รวมถึงผู้บริหารในบริษัทที่มีการเจริญเติบโตต่ำบวกกับมีกระแสเงินสดปลดภาระสูงนั้นมีแรงจูงใจในการตกแต่งกำไรให้สูงขึ้นผ่านรายการคงค้างตามดุลยพินิจของผู้บริหาร (Discretionary accrual) นอกจากนี้ยังมีผู้สนใจศึกษาถึงปัจจัยที่อาจเป็นเครื่องมือในการลดการจัดการกำไรลง ดังเช่นการศึกษาผลของคุณภาพงานสอบบัญชีที่มีต่อการจัดการกำไร พบว่าบริษัทที่จ้างผู้สอบบัญชีจากสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่ซึ่งถือเป็นตัวแทนของคุณภาพงานสอบบัญชีมีรายการคงค้างตามดุลยพินิจของผู้บริหาร

น้อยกว่าสำนักงานสอบบัญชีอื่น ๆ และสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่มีการป้องกันความน่าสงสัยของการจัดการกำไรโดยการออกรายงานแสดงความเห็นแบบมีเงื่อนไข และการศึกษาในอดีตยังพบว่ารายการคงค้างตามดุลยพินิจของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ในทางตรงกันข้ามกับงบการเงินที่ตรวจสอบโดยสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่อีกด้วย และการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหารกับการจัดการกำไร พบว่าสัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ในทางตรงกันข้ามกับรายการคงค้างตามดุลยพินิจของผู้บริหาร กล่าวคือสัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหารสามารถช่วยลดพฤติกรรมจัดการกำไรลงได้ นอกจากนี้ยังพบว่าบริษัทส่วนใหญ่ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดกระแสเงินสดปลดภาระเป็นอย่างมาก เนื่องจากแนวคิดนี้เป็นการวัดและประเมินค่าของกระแสเงินสดที่ไม่มีข้อจำกัด ดังนั้นข้อมูลกระแสเงินสดปลดภาระน่าจะเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการตัดสินใจ และอาจกลายเป็นเครื่องมือที่สามารถบ่งชี้ถึงการจัดการกำไรของบริษัทได้อีกด้วย

การศึกษานี้จึงเป็นการศึกษาตามแนวคิดที่ว่า มูลค่าของกระแสเงินสดปลดภาระจะมีผลต่อการจัดการกำไรหรือไม่ และกรณีที่บริษัทมีกระแสเงินสดปลดภาระสูงและมีอัตราการเจริญเติบโตของกิจการต่ำ ผู้บริหารจะมีแนวโน้มในการจัดการกำไรเพื่อลบล้างผลขาดทุนจากการนำเงินไปลงทุนในกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือไม่ และการที่งบการเงินที่ตรวจสอบโดยสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของคุณภาพงานสอบบัญชี รวมถึงสัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหารจะมีผลต่อการจัดการกำไรผ่านรายการคงค้างตามดุลยพินิจของผู้บริหารหรือไม่ และผลการศึกษาที่ได้นั้นจะมีความสอดคล้องหรือแตกต่างจากงานวิจัยในต่างประเทศหรือไม่อย่างไร โดยมุ่งศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างกระแสเงินสดปลดภาระ ขนาดของสำนักงานสอบบัญชี และสัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหารกับการจัดการกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่มีแนวโน้มในการจัดการกำไร

1.2 ปัญหาการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจึงเกิดเป็นปัญหาการวิจัยขึ้น ดังนี้

1. กระแสเงินสดปลดภาระจะมีผลต่อการจัดการกำไรของบริษัทหรือไม่
2. ขนาดของสำนักงานสอบบัญชีจะมีผลต่อการจัดการกำไรของบริษัทหรือไม่
3. สัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหารจะมีผลต่อการจัดการกำไรของบริษัทหรือไม่

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระแสเงินสดปลอดภาษี ขนาดของสำนักงานสอบบัญชี และสัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหารกับการจัดการกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่มีแนวโน้มทำการจัดการกำไร

1.4 สมมติฐานการวิจัย

การทบทวนวรรณกรรมสะท้อนให้เห็นว่ามีหลายปัจจัยด้วยกันที่สามารถส่งผลถึงพฤติกรรมจัดการกำไรของผู้บริหารได้ ซึ่งการจัดการกำไรย่อมทำให้ตัวเลขในรายงานทางการเงินของบริษัทบิดเบือนจากความเป็นจริง หรือไม่แสดงถึงฐานะทางการเงินที่แท้จริงของบริษัท ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าจึงมุ่งศึกษาถึงปัจจัยที่อาจส่งผลต่อการจัดการกำไร ได้แก่ กระแสเงินสดปลอดภาษี ขนาดของสำนักงานสอบบัญชี และสัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหาร เนื่องจากมีงานวิจัยในอดีตพบว่าปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีผลต่อการจัดการกำไรผ่านรายการคงค้างตามดุลยพินิจของผู้บริหาร (Jones และ Sharma, 2001; Becker et al., 1998; Warfield et al., 1995) จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นที่มาของสมมติฐานการวิจัยของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างกระแสเงินสดปลอดภาษี ขนาดของสำนักงานสอบบัญชี และสัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหารกับการจัดการกำไร โดยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยดังนี้

H1: กระแสเงินสดปลอดภาษีมีความสัมพันธ์ต่อรายการคงค้างตามดุลยพินิจของผู้บริหาร

H2: ขนาดของสำนักงานสอบบัญชีมีความสัมพันธ์ต่อรายการคงค้างตามดุลยพินิจของผู้บริหาร

H3: สัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ต่อรายการคงค้างตามดุลยพินิจของผู้บริหาร

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรตามและตัวแปรอิสระของสมมติฐานการวิจัยดังต่อไปนี้

- ตัวแปรตาม คือ รายการคงค้างตามดุลยพินิจของผู้บริหาร
- ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วยตัวแปร 2 ประเภท ดังนี้

1. ตัวแปรอธิบายหรือตัวแปรที่สนใจศึกษา ได้แก่
 - 1) กระแสเงินสดตลอดภาวะ
 - 2) ขนาดของสำนักงานสอบบัญชี
 - 3) สัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหาร
2. ตัวแปรควบคุม ได้แก่
 - 1) อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์
 - 2) กระแสเงินสดจากการดำเนินงาน
 - 3) ขนาดของบริษัท
 - 4) การเปลี่ยนแปลงของกำไรหรือขาดทุนสุทธิจากการดำเนินงาน

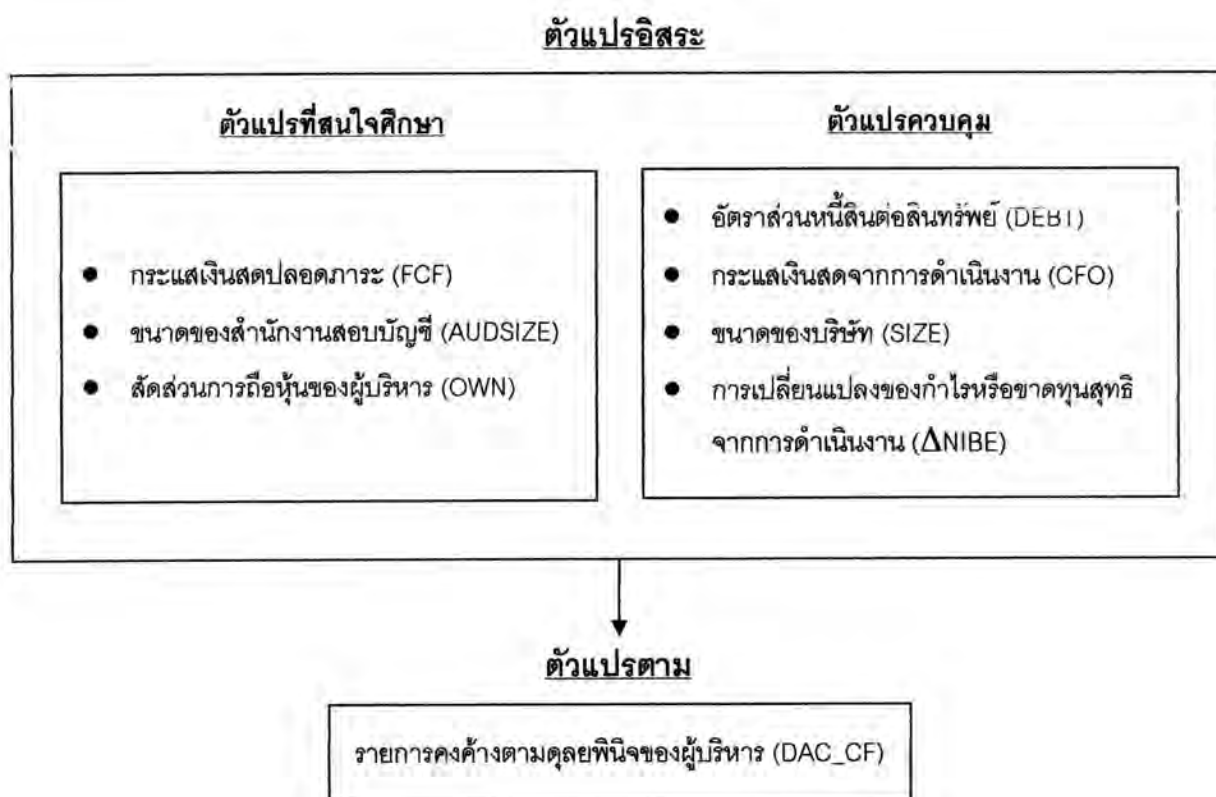
1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างกระแสเงินสดตลอดภาวะ ขนาดของสำนักงานสอบบัญชี และสัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหารกับการจัดการกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย” เป็นการศึกษาเชิงประจักษ์ (Empirical research) ซึ่งในการจัดการจัดการกำไรนั้นใช้รายการคงค้างตามดุลยพินิจของผู้บริหาร โดยมีการคำนวณรายการคงค้างจากการดำเนินธุรกิจจากตัวแบบสมการปรับปรุงของ Jones (Modified Jones model) และใช้การคำนวณรายการคงค้างทั้งหมด 2 วิธีด้วยกัน คือตามแนวคิดการมุ่งเน้นการจัดทำงบดุลเป็นหลัก และแนวคิดการมุ่งเน้นงบกระแสเงินสดเป็นหลัก ซึ่งจะอธิบายรายละเอียดของตัวแบบสมการที่ใช้ในบทที่ 3 แต่สำหรับผลการทดสอบที่ใช้การคำนวณรายการคงค้างตามแนวคิดการมุ่งเน้นการจัดทำงบดุลเป็นหลักได้เสนอไว้ในส่วนของการทดสอบเพิ่มเติมในภาคผนวก ค สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยปี พ.ศ. 2545 – 2548 โดยศึกษาข้อมูลของบริษัทในกลุ่มอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้าง กลุ่มเกษตร และอุตสาหกรรมอาหาร กลุ่มวัสดุก่อสร้างและสินค้าอุตสาหกรรม กลุ่มบริการ และกลุ่มเทคโนโลยี เนื่องจากงานวิจัยในอดีตของ วรศักดิ์ ทุมมานนท์ (2548) ที่ได้ศึกษาถึงประเด็นที่สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) สั่งให้แก้ไขงบการเงินหรือจัดให้มีผู้สอบบัญชีตรวจสอบเป็นกรณีพิเศษของบริษัทจดทะเบียนในช่วงปี พ.ศ. 2546 – พ.ศ. 2548 พบว่ากลุ่มอุตสาหกรรมดังกล่าวถูกสำนักงานคณะกรรมการ ก.ล.ต. สั่งให้แก้ไขงบการเงินหรือจัดให้มีผู้สอบบัญชีตรวจสอบเป็นกรณีพิเศษเป็นจำนวนมากกว่ากลุ่มอุตสาหกรรมอื่น ๆ ทำให้คาดได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มในการจัดการกำไรมากกว่า ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาจะไม่รวมบริษัทจดทะเบียนที่อยู่ระหว่างฟื้นฟูการดำเนินงาน (ปัจจุบันหมวดฟื้นฟูกิจการดำเนินงานหรือ REHABCO ได้

ถูกยกเลิกแล้ว) ถึงแม้ว่าจะมีเปอร์เซ็นต์ถูกสั่งการให้แก้ไขงบการเงินหรือจัดให้มีผู้สอบบัญชีตรวจสอบเป็นกรณีพิเศษสูงที่สุด เนื่องจากบริษัทในหมวด REHABCO มีการถูกควบคุมผลการดำเนินงานอย่างเข้มงวด รวมถึงถูกจับตาเป็นพิเศษจากทั้ง ก.ล.ต. และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยอยู่แล้ว อีกทั้งบริษัทเหล่านี้ไม่มีการซื้อขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยจึงไม่เป็นที่สนใจต่อตลาดเท่าใดนัก ซึ่งจากลักษณะดังกล่าวถือได้ว่าบริษัทในหมวด REHABCO มีความแตกต่างกับบริษัทในหมวดปกติ จึงไม่รวมเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ส่วนบริษัทในกลุ่มธุรกิจการเงินไม่พบว่าถูกสั่งการให้แก้ไขงบการเงินหรือจัดให้มีผู้สอบบัญชีตรวจสอบเป็นกรณีพิเศษแต่อย่างใด อีกทั้งบริษัทเหล่านี้ยังมีมาตรฐานและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการจัดทำและนำเสนองบการเงินที่แตกต่างจากกลุ่มอุตสาหกรรมอื่น จึงไม่รวมบริษัทในกลุ่มธุรกิจการเงินเป็นกลุ่มตัวอย่างเช่นกัน และสาเหตุที่ทำการศึกษาข้อมูลช่วงปี พ.ศ. 2545 – พ.ศ. 2548 เนื่องจากในช่วงปี พ.ศ. 2540 นั้นเป็นช่วงวิกฤตเศรษฐกิจจึงเริ่มมีการแก้ไขปรับปรุงมาตรฐานการบัญชีหลายฉบับ และมีการจัดทำมาตรฐานการบัญชีฉบับใหม่หลายฉบับเช่นกัน จากสถานการณ์เช่นนี้อาจส่งผลกระทบต่อข้อมูลที่จะนำมาใช้วิเคราะห์และอาจทำให้ผลการวิจัยเกิดความสับสนได้ ซึ่งในปี พ.ศ. 2544 มาตรฐานการบัญชีทุกฉบับมีผลบังคับใช้แล้ว จึงเริ่มศึกษาข้อมูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 – พ.ศ. 2548 เนื่องจากการเก็บข้อมูลนั้นต้องใช้ข้อมูลทางบัญชีในปีก่อนหน้าจากปีที่ต้องการศึกษาหนึ่งปี ซึ่งมาตรฐานการบัญชีรวมถึงการตีความมาตรฐานการบัญชีที่มีการปรับปรุงและออกใหม่ในช่วงปี พ.ศ. 2540 – พ.ศ. 2543 สามารถดูได้จากตารางในภาคผนวก ก

1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมเรื่องกระแสเงินสดลดภาวะ ขนาดของสำนักงานสอบบัญชี และสัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกำไร ทำให้สามารถจำแนกตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาออกเป็น 2 กลุ่มคือ ตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม สำหรับตัวแปรอิสระจะประกอบด้วย ตัวแปรที่สนใจศึกษาหรือตัวแปรอธิบาย และตัวแปรควบคุม รายละเอียดของตัวแปรแต่ละชนิดแสดงไว้ในส่วนของระเบียบวิธีวิจัย (บทที่ 3) ในส่วนนี้จะเน้นเพียงกรอบแนวคิดการวิจัย ตามที่ได้นำเสนอไว้ในแผนภาพ 1.1

แผนภาพ 1.1 แผนภาพกรอบแนวคิดการวิจัย

1.7 ข้อจำกัดของการวิจัย

1. การศึกษาครั้งนี้มีขอบเขตครอบคลุมเฉพาะบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเท่านั้น มิได้ครอบคลุมถึงบริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนกับตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ดังนั้นผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จึงไม่สามารถอธิบายได้กับผลการดำเนินงานของบริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนกับตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เนื่องจากลักษณะการนำเสนอการเงินและมาตรฐานการบัญชีที่บังคับใช้มีความแตกต่างกัน

2. การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์โดยคำนึงถึงข้อมูลเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว มิได้คำนึงถึงข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบการศึกษา

3. ข้อจำกัดในการตีความผลการวิจัย กล่าวคือ การศึกษานี้เป็นการศึกษาในเชิงของความสัมพันธ์ (Association) ไม่ใช่ศึกษาในเชิงของเหตุและผล (Causation) ดังนั้นการตีความผลการวิจัยจึงพิจารณาในเชิงของความสัมพันธ์มากกว่าเชิงของเหตุและผล

4. ข้อจำกัดของการวัดการจัดการกำไรด้วยตัวแบบสมการปรับปรุงของ Jones (Modified Jones model) คือในตัวแบบนั้นมิได้คำนึงถึงการจัดการกำไรโดยการสร้างรายการเทียม (Artificial transaction) เนื่องจากรายการเหล่านี้ทำให้บริษัทมีการบันทึกรายการค้า

ตามปกติ ซึ่งไม่สามารถวัดได้ด้วยตัวแบบสมการ และตัวแบบสมการปรับปรุงของ Jones มิได้คำนึงถึงความแตกต่างด้านลักษณะทางธุรกิจที่อาจส่งผลถึงการใช้นโยบายทางบัญชีที่ต่างกันและลักษณะการดำเนินงานที่ต่างกัน เช่น ระยะเวลาการให้เครดิตลูกหนี้การค้าของธุรกิจประเภทซื้อมาขายไปย่อมมีระยะเวลาสั้นกว่าธุรกิจประเภทพัฒนาอสังหาริมทรัพย์

5. การศึกษาครั้งนี้มีการใช้ข้อมูลค่าเสื่อมราคาประจำปีมาวิเคราะห์ผล ซึ่งแต่ละบริษัทใช้วิธีคิดค่าเสื่อมราคาที่แตกต่างกัน รวมถึงฐานของมูลค่าที่นำมาคิดค่าเสื่อมราคาก็แตกต่างกันด้วย

6. ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยอาจมองข้ามตัวแปรที่อาจจะมีความสัมพันธ์กับการจัดการกำไร ดังนั้นจึงไม่สามารถกล่าวได้ว่าตัวแปรที่ศึกษาครั้งนี้จะสามารถอ้างอิงได้ทั้งหมด เนื่องจากอาจยังมีตัวแปรอื่นที่อาจจะมีความสัมพันธ์กับการจัดการกำไรของบริษัทได้

1.8 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. รายการคงค้างทั้งหมด (Total accrual) หมายถึง รายการที่ถูกบันทึกจากหลักเกณฑ์การบันทึกรายได้และค่าใช้จ่ายให้อยู่ในงวดต่าง ๆ โดยคำนึงถึงรายได้ที่พึงรับและค่าใช้จ่ายที่พึงจ่าย เพื่อให้แสดงผลการดำเนินงานในแต่ละงวดเวลาอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ไม่คำนึงถึงว่ารายได้หรือค่าใช้จ่ายนั้นจะได้รับหรือจ่ายเป็นเงินสดแล้วหรือไม่ก็ตาม ซึ่งในรายการคงค้างทั้งหมดนี้ประกอบด้วย รายการคงค้างจากการดำเนินธุรกิจ และรายการคงค้างตามดุลยพินิจของผู้บริหาร

2. รายการคงค้างจากการดำเนินธุรกิจ (Nondiscretionary accrual) หมายถึง รายการคงค้างที่มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมดำเนินงานของบริษัท ซึ่งถือเป็นรายการคงค้างที่เกิดตามสถานะเศรษฐกิจหรือเกิดจากกิจกรรมในการดำเนินธุรกิจทั่ว ๆ ไป โดยที่ผู้บริหารไม่สามารถควบคุมได้ เช่น การซื้อและขายสินค้าทำให้ต้องมีการบันทึกบัญชีซื้อกับเจ้าหนี้ และบันทึกบัญชีลูกหนี้กับรายได้ และการบันทึกด้อยค่าเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำ เป็นต้น

3. รายการคงค้างตามดุลยพินิจของผู้บริหาร (Discretionary accrual) หมายถึง รายการคงค้างที่ผู้บริหารสามารถควบคุมได้โดยการใช้ดุลยพินิจของผู้บริหารเอง อันได้แก่รายการคงค้างที่ต้องอาศัยการประมาณการต่าง ๆ เช่น ค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ การประมาณอายุการใช้งานของสินทรัพย์ และค่าเสื่อมราคาหรือค่าตัดจำหน่ายค่าสูญสิ้น เป็นต้น

4. การจัดการกำไร (Earnings management) หมายถึง การกระทำของผู้บริหารเพื่อปกปิด ปิดเบือน และหรือปรับแต่งผลการดำเนินงาน เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของผู้บริหารและตลาด รวมถึงเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง เช่น เพื่อดึงดูดนักลงทุน เพื่อประโยชน์ต่อการขอสินเชื่อหรือการดำรงไว้ซึ่งข้อตกลงในสัญญาเงินกู้ และถือเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่กิจการ รวมถึงอาจเพื่อสร้างประโยชน์ต่อผู้บริหารเอง เช่น เรื่องค่าตอบแทนที่อาจผูกติดอยู่กับกำไร โดย

การตกแต่งตัวเลขผ่านรายการคงค้างจากการอาศัยช่องโหว่ของมาตรฐานการบัญชี หรือการเลือกนโยบายบัญชีที่เอื้อประโยชน์ต่อตนเองหรือกิจการ เนื่องจากมาตรฐานการบัญชีบางฉบับมีแนวทางเลือกให้ถือปฏิบัติ และบางรายการต้องมีการอาศัยดุลยพินิจของผู้บริหารในการตัดสินใจ

5. กระแสเงินสดปลอดภาระ (Free cash flows) หมายถึง กระแสเงินสดจากการดำเนินงานที่เหลืออยู่หลังหักรายจ่ายฝ่ายทุนเพื่อการเปลี่ยนทดแทน และรายจ่ายเพื่อชำระหนี้และดอกเบี้ยแล้ว ซึ่งกระแสเงินสดส่วนที่เหลือนี้สำหรับนำมาแบ่งสรรให้กับผู้ถือหุ้น โดยทั่วไปอาจเรียกกระแสเงินสดปลอดภาระนี้ว่า กระแสเงินสดจากการดำเนินงานส่วนเกิน

6. คุณภาพงานสอบบัญชี (Audit quality) หมายถึง การที่ผู้สอบบัญชีสามารถตรวจพบข้อผิดพลาดของบริษัทลูกค้าได้ และมีการรายงานข้อผิดพลาดที่ตรวจพบ โดยในงานวิจัยนี้หมายถึงการที่ผู้สอบบัญชีสามารถตรวจพบและยับยั้งการกระทำของผู้บริหารในจัดการกำไรผ่านการรับรู้รายการคงค้างตามดุลยพินิจของผู้บริหารได้ จึงเป็นการทำให้รายงานการเงินมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ซึ่งในงานวิจัยนี้กำหนดให้สำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่เป็นตัวแทนของคุณภาพงานสอบบัญชี

7. สัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหาร (Managerial ownership) หมายถึง สัดส่วนการถือหุ้นของกรรมการบริษัท กรรมการบริหาร ผู้จัดการ หรือผู้ดำรงตำแหน่งระดับบริหาร ซึ่งรวมถึงผู้ดำรงตำแหน่งเทียบเท่าที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีอำนาจในการจัดการบริษัท และเป็นข้อมูลที่ได้มีการเปิดเผยข้อมูลในแบบแสดงรายการข้อมูลประจำปี (56-1) แต่จะไม่รวมถึงผู้บริหารที่ถือหุ้นในนามของบริษัทอื่น

1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้หลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ อันได้แก่ กระแสเงินสดปลอดภาระ ขนาดของสำนักงานสอบบัญชี และสัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหารกับตัวแปรตามคือการจัดการกำไร เพื่อให้ให้นักลงทุน เจ้าหนี้ นักวิเคราะห์ และผู้ใช้งบการเงินอื่น ๆ สามารถนำผลการวิจัยที่ได้นี้เป็นแนวทางพื้นฐานในการวิเคราะห์งบการเงินถึงโอกาสในการเกิดการจัดการกำไรเพื่อใช้ในการตัดสินใจด้านต่าง ๆ

2. เพื่อให้เป็นที่ตระหนักว่าในกรณีประเทศไทยนั้นสำนักงานสอบบัญชีไม่ว่าจะมีขนาดเล็กหรือใหญ่ล้วนมีมาตรฐานด้านการปฏิบัติงานสอบบัญชีที่ไม่แตกต่างกัน

3. เพื่อเป็นแนวทางแก่สำนักงานสอบบัญชีในการเพิ่มความระมัดระวังหรือเพิ่มการตรวจสอบเกี่ยวกับการจัดการกำไรให้มากยิ่งขึ้น ในกรณีที่บริษัทลูกค้ามียอดกระแสเงินสดปลอดภาระในระดับต่ำ

4. ผลที่ได้จากการวิจัยนี้สามารถเป็นแนวทางกำหนดหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สภาวิชาชีพบัญชี ในการปรับปรุงหรือออกกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับในการจัดทำรายงานและเปิดเผยข้อมูลในงบการเงิน เช่น เพิ่มมาตรการตรวจสอบให้เข้มงวดยิ่งขึ้นในกรณีของบริษัทมีกระแสเงินสดลดถดถอยระดับต่ำ รวมถึงเพิ่มข้อกำหนดให้เปิดเผยข้อมูลกระแสเงินสดลดถดถอยในงบการเงินเพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงิน เป็นต้น

1.10 ระเบียบวิธีวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยจะขอก้าวโดยละเอียดในบทที่ 3 ในส่วนนี้จะกล่าวถึงโดยสังเขปเท่านั้น รูปแบบการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างกระแสเงินสดลดถดถอย ขนาดของสำนักงานสอบบัญชี และสัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหารกับการจัดการกำไร เป็นการวิจัยเชิงประจักษ์ (Empirical research) กลุ่มตัวอย่าง คือ บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยประจำปี พ.ศ. 2545 – พ.ศ. 2548 ในกลุ่มอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้าง กลุ่มเกษตรและอุตสาหกรรมอาหาร กลุ่มวัสดุก่อสร้างและสินค้าอุตสาหกรรม กลุ่มบริการ และกลุ่มเทคโนโลยี ส่วนการวิเคราะห์ห้ข้อมูลนั้นแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ๆ คือ ส่วนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นด้วยสถิติเชิงพรรณนา และส่วนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงอนุมาน ทั้งนี้เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างกระแสเงินสดลดถดถอย ขนาดของสำนักงานสอบบัญชี และสัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหาร กับรายการคงค้างตามดุลยพินิจของผู้บริหาร สถิติที่สำคัญ คือ การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple regression analysis) สำหรับตัวแบบที่ใช้ในการทดสอบประกอบด้วยกันทั้งหมด 4 ตัวแบบ 3 ตัวแบบแรกจำแนกตามตัวแปรที่สนใจศึกษา ส่วนตัวแบบสุดท้ายเป็นการรวมตัวแปรทุกตัวไว้ด้วยกัน สถิติดังกล่าวทำให้ได้รับคำตอบเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกระแสเงินสดลดถดถอย ขนาดของสำนักงานสอบบัญชี และสัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหารกับรายการคงค้างตามดุลยพินิจของผู้บริหาร ทั้งยังเป็นคำตอบวัตถุประสงค์และสมมติฐานของการวิจัยได้อย่างครบถ้วนทุกประการ ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยกัน 2 กลุ่มคือ (1) ตัวแปรที่สนใจศึกษาหรือตัวแปรอธิบาย (Explanatory variables) และ (2) ตัวแปรควบคุม (Control variables) ซึ่งรายละเอียดของตัวแปรแต่ละชนิดจะกล่าวไว้ในส่วนของระเบียบวิธีวิจัย (บทที่ 3) ส่วนตัวแปรตามคือ รายการคงค้างตามดุลยพินิจของผู้บริหาร (Discretionary accrual)

1.11 ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย

บทที่ 1 กล่าวถึง ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ปัญหาการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย สมมติฐานการวิจัย ขอบเขตการวิจัย กรอบแนวคิดของการวิจัย ข้อจำกัดของการวิจัย คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ระเบียบวิธีวิจัย และลำดับขั้นตอนในการนำเสนอผลการวิจัย

บทที่ 2 กล่าวถึง แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วย 5 ส่วนหลัก ๆ คือ ส่วนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการกำไร ส่วนที่ 2 แนวคิดกระแสเงินสดปลดภาระ ส่วนที่ 3 แนวคิดคุณภาพงานสอบบัญชี ส่วนที่ 4 แนวคิดทฤษฎีตัวแทน และส่วนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

บทที่ 3 กล่าวถึง ระเบียบวิธีวิจัย อันประกอบด้วย รูปแบบการวิจัย การพัฒนาสมมติฐาน ตัวแบบและคำอธิบายเกี่ยวกับตัวแปร ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การเก็บรวบรวมข้อมูล และแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4 กล่าวถึง การนำเสนอผลการวิจัยเบื้องต้นด้วยสถิติเชิงพรรณนา

บทที่ 5 กล่าวถึง การนำเสนอผลการวิจัยด้วยสถิติเชิงอนุมาน ทั้งนี้เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกระแสเงินสดปลดภาระ ขนาดของสำนักงานสอบบัญชี และสัดส่วนการถือหุ้นของผู้บริหารกับการจัดการกำไรหรือรายการคงค้างตามดุลยพินิจของผู้บริหาร โดยจำแนกตามตัวแปรที่สนใจศึกษา ในแต่ละส่วนจะประกอบไปด้วย การทดสอบความเหมาะสมของตัวแบบ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย และผลการทดสอบตัวแปรควบคุม

บทที่ 6 กล่าวถึง บทสรุปและอภิปรายผลการวิจัย รวมทั้งข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย